

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

вивчення дисциплін, задавати необхідний рівень засвоєння навчального матеріалу;

- проводити оперативний моніторинг процесу засвоєння знань, формування навичок і вмінь студентів;

- вести коректувальну роботу за рахунок чіткої і своєчасної діагностики рівня підготовки кожного студента і групи в цілому, що забезпечує повноцінну інформованість викладача.

Висновки. Порівняльні результати педагогічного експерименту навчання за інноваційною і традиційною технологіями підтверджують положення про те, що найважливішим чинником у навченій студентів є їх особиста зацікавленість в поглибленому вивченні загальнопрофесійних дисциплін. Навчальні комп'ютерні віртуальні середовища викликають інтерес до вивчення вказаних дисциплін та впливають на якісні характеристики процесу фахової підготовки майбутнього вчителя.

1. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для

студентів педагогічних ВНЗ. – Вінниця: ООО "Планер", 2005. – 366 с.

2. Жалдак М.І., Лапінський В.В., Шут М.І. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики: Посібник для вчителів. – К.: – НПУ імені М.П. Драгоманова, – 2004. – 182 с.

3. Коломієць А.М., Лапшина І.М., Білоус В.С. Основи інформаційної культури майбутнього вчителя. Навчально-методичний посібник. – Вінниця: ВДПУ, 2006. – 88 с.

4. Образцов П.И. Психолого-педагогические аспекты разработки и применения в вузе информационных технологий обучения. – Орел: – Орловский государственный технический университет, 2000. – 145 с.

5. Сергієнко В.П., Коваль Т.В. Удосконалення проведення лабораторних робіт з фізики. // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2008. – №1. – С. 172 – 176.

6. Сергієнко В.П. Теоретичні і методичні засади навчання загальної фізики в системі фахової підготовки вчителя: Дис. докт. пед. наук: 13.00.02. – К.: 2004. – 516 с.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2011

УДК 1:37(477)

Надія Ашиток, кандидат філологічних наук,

доцент кафедри соціальної кафедри та корекційної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Однією з нагальних освітніх проблем сьогодення є належна професійна підготовка молоді, важливим показником якої є зв'язок комунікативної компетентності з фаховою підготовкою особистості, зумовлений тим, що практична соціально-педагогічна діяльність проблематична без ефективної реалізації комунікативної функції соціальними педагогами.

Ключові слова: комунікативна компетентність, соціально-педагогічна діяльність, комунікативна функція соціального педагога.

Літ. 20.

Постановка проблеми та аналіз публікацій. Як відомо, у періоди політичної та економічної нестабільності гостріше, ніж в інший час, постають проблеми професійного становлення нових поколінь. У наш час багато пишуть про політичні проблеми, проте, як слушно відзначав В.Г. Скотний: "Є речі набагато важливіші за політичну тріскотню, політичні акції, суєту і пасивне очікування кінця світу. Якщо ми сьогодні звернемо свою головну увагу на виховання нових поколінь, процвітання ми досягнемо не так швидко. Але якщо ми цього

не зробимо – не досягнемо ніколи. Прийняття принципу пріоритетності освіти відкриває можливість вирішення глобальних проблем сучасного нашого буття" [16, 125].

Однією з нагальних освітніх проблем сьогодення є професійне становлення молоді, адже освіта є базою для розвитку кожної особистості, запорукою успішного майбутнього України, її конкурентоздатності на світовій арені. Освіта повинна, з одного боку, відповідати інтересам і запитам суспільства, сприяти його поступу – економічному, політичному, науковому,

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

гуманістично-соціальному, з іншого, – покликана розв'язувати завдання забезпечення людини “конкурентоспроможною професією”, підготувати компетентного фахівця, який вільно орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності, тобто освіта повинна узгоджувати можливості і запити особистості з соціальним замовленням сучасності, що виявляється у формуванні комплексу компетентностей, набутих людиною у процесі її самовизначення і фахової підготовки у навчально-виховних закладах. Слід визнати, що підготовка майбутнього фахівця в Україні у цьому плані продумана недостатньо, хоча праць, присвячених вивченню проблеми фахового самовизначення молоді, чимало. Такими є роботи В.С. Кавецького, О.Д. Джури, А.В. Массанова, Л.М. Мігіної, В.Я. Матвієвського, Н.А. Побірченко, І.Л. Уличного. Див. огляд цих та деяких інших праць у роботі Л. Отрощенко [11, 66 – 72]. Питання з профорієнтації аналізували у дисертаційних дослідженнях Г. Климов, Д. Разанов, О. Занаїна, О. Медведенко, І. Матяш, К. Нестеренко, С. Тезинова, Л. Д'якова, В. Омеляненко, О. Дебенько, В. Хільковець, О. Тополь, Л. Тименко, В. Дрижак, Л. Макарова, О. Турніна та ін. [11, 66]. Важливим дослідженням у цьому напрямі є докторська дисертація Б. Федоришина “Психолого-педагогічні основи професійної освіти” (1996 р.) [11, там само].

Питанням підготовки соціальних педагогів присвячували свої праці дослідники в Україні і за кордоном – А. Алексюк, В. Алфімов, С. Батищев, Б. Вульфсон, А. Джуринський, А. Мудрик, З. Малькова, Н. Нікандров, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, В. Сластьонін та ін. У вітчизняній науковій літературі предметом вивчення були проблеми підготовки педагогічних кадрів в окремих зарубіжних країнах. Цим займалися В. Дикань, В. Гаманюк (Німеччина), І. Петіна, Т. Кошманова (США), Л. Пуховська (західноєвропейські країни), В. Семилетко (Норвегія), Н. Яцишин, С. Парінов (Велика Британія) та ін. У працях науковців розглядалися також особливості фахової підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників. Зокрема, цим займалися І. Зверева, А. Козлов, М. Богуславський, В. Бочарова, Г. Бурлака, М. Єфремова, І. Зимня, Н. Кривоконь, В. Максимова, Л. Міщик, П. Павленок, Л. Поліщук, А. Соловійов, Б. Шапіро, Т. Яркова та ін. Окремі питання фахової діяльності соціальних працівників висвітлювалися зарубіжними дослідниками Х. Браунс, Д. Бредні, М. Доуел, С. Келхоун, Д. Крамер, Д. Лінн, К. Уилсон, П. Хайгем, С. Шардлоу.

Компетентність як важливий показник професійного становлення вивчалась у роботах С.У. Гончаренко, О.М. Дахіна, Б.Д. Ельконіна, А.К. Маркова та ін. Окремі дослідницькі підходи до її формування розглядалися у працях А.В. Василюк та О.В. Овчарук, питання професійної підготовки на основі компетентнісного підходу – в роботах В.М. Аніщенко, Н.М. Бібік, М.П. Васильської, Н.В. Дем'яньєва, А.М. Михайличенко, О.В. Овчарук та ін., а основні компетентності – в дослідженнях І.А. Зимньої, Е.Г. Ісламгалієва, Г.К. Селевко, Т.І. Шамова та ін.

І хоча є чимало праць, присвячених вивченню проблем професійного становлення молоді [11; 13; 18], пов'язане з цим процесом формування комунікативної компетентності, вивчене недостатньо, а, проте, у зв'язку з існуючими у світі тенденціями розвитку професійної підготовки соціальних педагогів – академізацією та гуманітаризацією освіти, немислимим без засвоєння мовних надбань, актуалізується увага до комунікативної компетентності у процесі підготовки фахівців. Мовлення студентів є предметом дослідження науковців, проте воно переважно вивчається як один із засобів соціалізації [див., наприклад, 1, 162 – 169], успішність якої можлива лише за умови вчасного та вдалого вибору професії та належної фахової підготовки особистості, у тому числі й у плані комунікативної сформованості, тобто фактично дослідники пов'язують вплив мовної сформованості на професійний вибір особистості, рівень сформованості комунікативних навичок на ступінь ефективності фахової діяльності, хоча й спеціально цей зв'язок та становлення комунікативної компетентності не вивчають докладно.

Мета нашого дослідження: вивчити зв'язок становлення комунікативної компетентності з фаховою підготовкою особистості, адже доцільність вивчення цього процесу зумовлена тим, що практична соціально-педагогічна діяльність проблематична без ефективної реалізації комунікативної функції соціальними педагогами.

Виклад основного матеріалу. Сучасна підготовка соціальних педагогів будується на засадах компетентнісного підходу. Компетенцію при цьому розуміють як вміння розв'язувати проблеми та типові завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, з використанням знань, навчального та життєвого досвіду, цінностей і нахилів [2, 36]. Програми та науково-методична література з соціальної педагогіки, спрямовані на формування і розвиток різних

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

компетентностей. У сучасній підготовці фахівців в Україні панівним є погляд, за яким результатом освітньої діяльності вважається наявність у свідомості осіб, що навчаються, компетенцій, які базуються на знаннях і вміннях, тобто “само оперування цими знаннями, способами діяльності мають бути визнані показниками результативності навчання” [див працю: 17, 84 – 88].

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців передбачає формування та розвиток у свідомості студентів під час навчання набору ключових, загальногалузевих та предметних компетентностей, які сприятимуть у майбутньому успішній професійній діяльності. Компетентності включають професійні знання та уміння, що характеризують кваліфікацію, такі якості, як ініціативність, співпрацю, здатність до роботи в колективі, комунікативні здібності, уміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати і використовувати відомості [18, 135 – 137]. Компетентність людини у певній сфері є “спеціальним шляхом структурованим (організованим) набором знань, умінь, навичок і ставлень, що набувається в процесі навчання” [12, 3]. Що є найбільш визначальним для компетентнісного підходу? Мабуть, те, що згідно з ним, важливим показником якості підготовки соціальних педагогів, рівня освіченості стає не наявність у фахівця системи знань якостей, здібностей, а можливість використання та застосування цих знань, умінь, ставлень, досвіду.

Простежимо формування поняття “комунікативна компетенція” через аналіз понять, від яких воно є похідним: 1) компетенція; 2) професійна компетенція; 3) професійна компетенція педагога; 4) комунікативна компетенція педагога. Спочатку розглянемо поняття “компетентність” у працях М.А. Холодної та Е.Е. Вахромова. М.А. Холодна [19, 300], досліджуючи психологічні механізми компетенції, дає таке визначення цього поняття: компетенція – це особливий тип організації знань, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень у певній предметній галузі діяльності. Відповідно до даного визначення авторка виділяє такі ознаки знань компетентної людини: різноманітність, артикуляційність, гнучкість; швидкість актуалізації в потрібний момент; можливість застосування у широкому спектрі ситуацій, розмежування ключових елементів, категоріальний характер, наявність знань про власні знання. Автор також передбачає наявність у компетентної людини певних знань, у тому числі й вузькоспеціалізованих, особливих способів мислення, навичок, розуміння ступеня відповідальності за результати своїх дій, високого

рівня ініціативи, організаторських здібностей, вміння оцінювати наслідки своїх дій та особисту зацікавленість у тій чи іншій діяльності.

Професійна компетентність є окремим проявом компетентності особистості. Це, як вважає В.В. Сериков, є такою характеристикою її кваліфікації, коли наявні знання, необхідні для здійснення професійної діяльності [14]. О.М. Олексюк розглядає професійну компетентність як володіння знаннями, уміннями, необхідними для виконання професійних обов’язків, психологічними якостями, які особистість реалізує у процесі фахової діяльності відповідно до існуючих еталонів і норм [12, 13]. Н.П. Волкова висловлює думку, що професійна компетентність передбачає наявність у фахівця професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних умінь та навичок), а особливостями цих знань є їхня комплексність та натхненність [4, 418]. Таким чином, професійна компетентність – це сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності, професійно важливих психологічних якостей, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності. Така компетентність є результатом підготовленості фахівця, якісною характеристикою володіння професійною діяльністю, що передбачає усвідомлене прагнення особистості до даної діяльності. Професійна компетентність не ототожнюється з освіченістю людини [8]. Компетентність – це поєднання знань та психічних якостей, які дають змогу діяти самостійно та відповідально. Основою для висновків про компетентність людини є оцінка кінцевого результату її діяльності. Не менш важливими для розуміння компетентності, на наш погляд, є також те, що С.Г. Вершловський [10, 8] вважає: результат підвищення рівня компетенції проявляється у здатності самостійно поліпшувати свої економічні, соціальні, політичні та культурні умови життя, і виділяє в освіті дві провідні підсистеми: професійну та загальнокультурну, а у дослідженнях Б.С. Гершунського [5] та Дж. Равена [13] виокремлюються такі поняття як професійна та непрофесійна компетенції.

Компетенція педагога є конкретизацією поняття “професійна компетентність”. Здійснюючи аналіз педагогічної діяльності педагога, під професійною компетенцією науковці розуміють здатність розв’язувати практичні завдання у процесі педагогічної діяльності, вміння здійснювати її відповідно до вимог орієнтаційної, структурної та функціональної повноти, мотиваційної та комунікативної адекватності [6]. З позицій діяльнісного підходу у професійній

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

компетенції педагога на перший план виходять такі аспекти компетенції, як сукупність умінь, що забезпечують можливість самореалізації особистості або готовність до осмисленого здійснення педагогічної діяльності. Особистісно орієнтований підхід до трактування досліджуваного нами поняття репрезентований у праці І.А. Колеснікової [7], у якій зазначено: професійно-педагогічна компетенція є синтетичною професійно-особистісною характеристикою. Вона визначає якість діяльності педагога, виражається у здатності діяти адекватно, самостійно та відповідально у професійних ситуаціях, які можуть постійно змінюватися, відображає готовність до самооцінки та саморозвитку. Професійна компетенція характеризує фахівця як суб'єкта педагогічно-комунікативної діяльності, тобто фактично у складі компетенції цього виду інтегроване особистісне утворення з двох компетенцій – діяльнісної та комунікативної.

Комунікативну компетентність у науковій літературі часто відносять до непрофесійних компетенцій разом з інформаційною, соціальною, загальнокультурною та іншими видами компетенцій [13; 15]. Проте вважаємо: внаслідок особливої значущості комунікативної компетенції для окремих професій, до яких належить й професія “соціального педагога”, не доцільно ставити цей різновид за межі професійних компетенцій, адже педагогічний фах відносять до професій типу “людина – людина”, а тому у соціальних педагогів ефективність професійної діяльності визначається рівнем сформованості комунікативної компетентності.

Що ж розуміють науковці під терміном “комунікативна компетентність”? Більшість учених вважають комунікативну компетентність складовою професійної компетентності, яка в кожному виді діяльності набуває свої специфічні ознаки. На думку В.І. Нароліної, комунікативна компетентність професіонала є засобом досягнення успіхів у професійно-діловому та особистісному спілкуванні, в основі якої лежать знання цінностей, норм, стандартів поведінки і спілкування [9, 24]. О.І. Холостова вважає: компетентність у спілкуванні означає здатність реалізувати комплекс особистісних можливостей, а тому є одним з показників психологічної зрілості [20, 130]. О. Веретенникова звертає увагу на те, що комунікативна компетентність репрезентується у здатності професіонала урізноманітнювати спілкування, формулювати завдання, розв'язувати конфлікти, уміти взаємодіяти з представниками різних культур, наявності здатності вести переговори [3, 27].

Висновки. Загалом, на наш погляд, комунікативну компетентність майбутнього соціального педагога можна визначити як здатність у межах професійних обов'язків до ефективного спілкування, що передбачає вміння обмінюватися інформацією, сприймати співрозмовника, усвідомлювати його потреби, розуміти його почуття і психологічні стани, досягати взаєморозуміння. Компетентність цього різновиду припускає наявність у соціального педагога навичок здійснювати комунікативну взаємодію з “важкими” клієнтами, при якій фахівець повинен зберігати психологічну рівновагу, контролювати свої емоції та якісно виконувати професійні завдання.

1. Ашиток Н.І. Жаргонізми як засіб соціалізації студентської молоді та шляхи їх формування // *Молодіжна політика: Проблеми і перспективи*. Зб. матеріалів IV Міжнарод. науково-практ. конф. 10–11 травня 2007 р. – Дрогобич: Вимір, 2007. – С. 162–169.

2. Акулова О.В. Ключевые компетенции как цель и результат современного образования. // *Академические чтения*. – Спб РГПУ им. А.И. Герцена. – 2002. – № 3, – С. 35–37.

3. Веретенникова А.Е. Развитие иноязычной письменной коммуникативной компетентности у студентов в соответствии с Болонским процессом / А.Е. Веретенникова // *Высшее образование сегодня*. – 2008. – №5. – С. 26–30.

4. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих: навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – 576 с.

5. Герциунский Б.С. Философия образования для 21 века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций). – М.: Совершенство, 1998. – 512 с.

6. Захарова Л.Н., Соколова В.В., Соколов В.М. *Профессиональная компетентность. Умения и психолого-педагогическое проектирование: Учебное пособие*. – Нижний Новгород, 1995. – 136 с.

7. Колесникова И.А. *Основы андрагогики*. – М.: АCADEMIA, 2003. – 240 с.

8. Маркова А.К. *Психология профессионализма* / А.К. Маркова. – М., 1996. – 308 с.

9. Нароліна В.И. Развивающий эффект процесса формирования межкультурной коммуникативной компетентности специалиста / В.И. Нароліна // *Высшее образование сегодня*. – 2008. – №5. – С. 23–25.

10. *Образование взрослых: реальность, проблемы, прогноз* // Под ред. С.Г. Вершиловского. – Спб., 1998. – 162 с.

11. Отроценко Л. Соціально-педагогічні особливості профорієнтації учнів загальноосвітньої школи в історичному аспекті // *Соціальна педагогіка: Теорія та практика*. – 2008. – №1. – С. 66–72.

12. *Професійна етика вчителя: час і вимоги* / За ред. Б.М. Жебровського, Л.М. Ващенко. – К.: Ірпінь, 2000. – 257 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

13. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. – М., 2002. – 396 с.

14. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии / В.В. Сериков. – Волгоград: Перемена, 1994. – 152 с.

15. Скалій Л.І. Поняття професійної компетенції вчителя іноземних мов у застосуванні сучасних інформаційних технологій // Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць. – Слов'янськ: СДПУ, 2003. – С. 293 – 296.

16. Скотний В. Філософія. Історичний і систематичний курс. – К.: Знання України, 2005. – 576 с.

17. Турянська О. Компетентнісний підхід та його

місце у особистісно орієнтованому навчанні історії в школі // Молодь і ринок. – 2010. – №7 – 8 (66 – 67). – С. 84 – 88.

18. Тюріна В., Гляка Л. Професійна компетентність як фактор формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців // Молодіжна політика : Проблеми і перспективи. Зб. матеріалів VI Міжнарод. науково-практ. конф. 15 – 16 травня 2009 р. – Дрогобич, 2009. – С. 135 – 137.

19. Холодная М.А. Психология интеллекта. – Томск – Москва, 1997. – 370 с.

20. Холостова Е.И. Технологии социальной работы / Е.И. Холостова – М., 2003. – 400 с.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2012

УДК 004:37.03

Ольга Гарбич-Мошора, кандидат педагогічних наук, старший викладач

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються можливості інформаційних технологій освіти з розвитку творчої особистості.

Ключові слова: інформаційні технології, творче мислення, творчі здібності, активність.

Літ. 8.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан суспільно-політичного та економічного розвитку, перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства вимагає не просто все більше кваліфікованих спеціалістів, а фахівців, які здатні були б приймати самостійні, відповідальні рішення, швидко орієнтуючись в оточуючому середовищі. Звичайно, такий фахівець не може постійно користуватись набором стандартних шаблонів при прийнятті рішень, а повинен знаходити нестандартні, творчі підходи.

Метою управління освітніми процесами у системі державної освіти є: забезпечення рівних можливостей для всіх громадян здобути якісну освіту; забезпечення високої якості та конкурентоспроможності її випускників на світовому ринку праці; забезпечення відповідності системи освіти цілям і задачам суспільства та держави.

Розв'язання задач, що впливають з цієї мети, неможливе без ефективного використання інформаційних технологій.

Формуванням особистості такого фахівця повинні опікуватись всі ланки суспільства – сім'я, школа, професійні навчальні заклади. Педагогічне виховання тут посідає далеко не останню роль,

оскільки саме воно формує науковий світогляд дитини, вчить одержувати знання, проводити їх аналіз та синтез, узагальнення та конкретизацію, класифікацію та систематизацію, робити на цій основі логічні висновки, що ведуть до прийняття рішення. Особливо важливим в цьому відношенні є шкільні курси інформатики і математики як наук, при вивченні яких на передній план в першу чергу виступає все вищезазване.

Однак з точки зору сучасної дидактики та психології оволодіння самим змістом курсу дисципліни не веде автоматично до розвитку мислення чи творчих здібностей особистості, їх необхідно сформувати. Використання інформаційних технологій в процесі навчання дозволяє значно підвищити його ефективність. За допомогою комп'ютера з відповідним чином дібраним програмним забезпеченням педагог може застосувати різноманітні методи навчання, навіть ті, які в традиційних методичних системах навчання незастосовні або використовуються зі значними обмеженнями. Використання засобів мультимедіа дозволяє не тільки підвищити наочність навчання, а й підсилити зацікавленість у навчанні, що в свою чергу сприяє активізації пізнавальної діяльності, спонукує до набуття нових знань.

Питання впровадження інформаційних